

Historiebrev

No.3/2024 Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag

Juni 2024

Redaksjonens kommentar

Aftenposten 24.04.2024 ; 15 forslag til bedring for Tøyen. Skrevet av: Omar Samy, Gyda Hajar Ben Hammou: Gjør Gamle Munch til et permanent kulturhus, bevar Tøyen Arena, fullfør Hagegata 30 som et bolig-sosialt fyrtårn og skaff flere rimelige boliger, rust opp Kolstadgata og utvid skolegården, reduser husleien i de kommunale boligene, sørg for at Tøyen har et lavterskel aktivitetshus, gi ungdommene jobber, fritidsaktiviteter og steder å være, bevar K1-klubben, puss opp den gamle rektorboligen, behold det lokale næringslivet og de åpne møtestedene på Tøyen torg, styrk skoleøkonomien, støtt frivilligheten med lokaler og driftsmidler, hold prisene nede på det nye Tøyenbadet, skaff flere kommunale boliger og innfør leie-til-eie, prioriter sykkel, gange og gateliv foran biltrafikk og farlige skoleveier!

Redaksjonen støtter tiltakene for en bydel som strever, men som alltid har vist stort potensiale!

Hva skjer i historielaget framover?

27.08 Omvisning på Tøyen skole. Kjell Veivaag, Arne Danielsen og Jørn Jørgensen.

17.09 400-års utstillingen «Fra Oslo til Christiania», Oslo Bymuseum.

15.10 EGT historielag 5 års jubileum + foredrag.

12.11 Foredrag om fenomenet Gråbeingårdene.

10.12 Julemøte. Foredrag om skillingsviser og sang.

Sjekk kalenderen på hjemmesiden!

Beboerne på Kampen og Tøyen kan nyte synet av et vakkert skue. Blomstring i Kjølberggata i april 2014.

(Foto: Ola Gjethammer)

Intervju med vårt medlem -Anders Volan

Intervju: Terje Knudsen

Det å velge intervju-objekt til Historiebrevet medfører noen ganger unødvendig tung tankevirksomhet og valgets kvaler. Ikke slik denne gang. Jeg husker at nestleder Karin Arnesen og undertegnede bemannet en stand på Grønland torg i september 2021 for å promotere vårt historielag. Jeg kom i prat med et trivelig trønderektepar. Anders Volan dro jeg raskt kjensel på. Han og jeg hadde tilbrakt mye tid i musikkmiljøet i Studentersamfunnet i Trondheim. Han – som fiolinist i Studentorkesteret, og jeg som klarinettist og saksofonist i Bodega Band og revyorkesteret. Et riktig godt og givende studentmiljø i slutten av 60-tallet og tidlig 70-tall.

Anders Volan vokste opp utenfor Steinkjer. Han tok artium der og reiste så til Trondheim for å utdanne seg til sivilingeniør. Anders fullførte nesten sivilingeniørutdannelsen på NTH (i dag NTNU), og hoppet av for å bli Forvalter på Ringve Musikkmuseum i samarbeid med direktør Jan Voigt. Der ble Anders i 20 år med oppgaver som teknikk, vedlikehold, planlegging osv.

Anders Volan fotografert på Fyrstikktorget i slutten av mai 2024. Foto: Terje Knudsen

Han kjørte deretter buss i Trondheim i 15 år. Når hans kone gikk av som rektor så tok de et litt uvanlig valg.

De hadde 2 døtre som var bosatt i Oslo. De besluttet å flytte fra Trondheim til Oslo – egentlig før de ble for gamle. De ville oppleve barn og barnebarn i en alder der de kunne være aktive foreldre/besteforeldre. De endte i en moderne leilighet på Grønland – ikke langt fra Politihuset. De trives godt på Grønland. De er fascinert av det mangfoldige miljøet her. De er aldeles ikke utrygge på gaten i området. Det er et antall forskjellige restauranter – og ikke minst frisører!

Vårt møte i Smalgangen resulterte i medlemskap i historielaget vårt. De var nysgjerrige på historien i området og går gjerne og ofte på EGT historielags møter. Så vidt jeg husker var Volans de eneste jeg klarte å rekruttere som medlemmer denne lørdagen.

Vårt historielag Enerhaugen, Grønland og Tøyen ønsker flere medlemmer!

I øyeblikket er vi 210 medlemmer og voksende. Til flere medlemmer vi får—jo mer informasjon og kunnskap spres til våre omgivelser!

GRØNLAND – BYDELEN INGEN VILLE HA! - Del 2

Tekst: Karin Arnesen, nestleder EGT historielag.

1900 til vår tid

Grønland gamle hjem (nåværende Asylet) 1921. Foto Caroline Colditz. Oslo Museum. (Fri bruk)

Boligbyggingen hadde nærmest eksplodert, men det var en type boligbygging som hadde skapt trangboddhet og dårlige levekår. Om kommunale midler var knappe på 1800-tallet ble det enda vanskeligere etter unionsoppløsningen i 1905 og så kommer første verdenskrig, dyrtid og de harde 30-årene. Diskusjonen startet allerede på 1920-tallet om man skulle rehabilitere eller rive områder av Oslo. Og rivningen startet allerede på slutten av 30-tallet i området

Norbygata ved Motzfeldts gate og bauta for Ole Gudmundsen. 1937. Foto: Fritz Holland. Oslo Museum. (Fri bruk).

rundt Pipervika, bl.a. skulle byen ha nytt rådhus, men det tok virkelig fart på 50- og 60-tallet da Enerhaugen forsvant.

Man var den gang, som nå, overbevist om at det var de dårlige boforholdene som førte til elendigheten. Alkoholisme som førte til arbeidsløshet, løsgjengeri og kriminalitet. Uregulerte og farlige arbeidsforhold som førte til nød og elendighet og som ble forsterket av manglende sosiale tilbud.

Men mye blir stående på vent til etter krigen. Jeg er født i Tøyengata i 1945. Vi flyttet til en drabantby i 1956 – fra do i gården, 2 rom og kjøkken til 4 rom og kjøkken, bad, toalett og ikke minst – egne rom for min søster og meg. «Vi så oss aldri tilbake» som mine foreldre ofte sa.

På 1970-tallet kom innvandrerne. De fant i Grønland-området muligheter til tross for dårlige, billige boliger og næringslokaler. Forslummingen fortsatte, men kommunen skulle ta grep og Byfornyelsen kom på banen på 1980-tallet – og gikk konkurs.

Grønland i dag – hvem er det som bor der?

Grønland 2020. Foto Karin Arnesen.

Det er ca. 10 000 personer og ca. halvparten har innvandrerbakgrunn. Grønland-området har flest innvandrere i Bydel Gamle Oslo. Det er somalierne som flytter inn og pakistanerne flytter ut. Inn og utflytting skjer mest i årsklassene 25 år-40 år.

Det som står fast.

Grønland er et unikt kulturhistorisk område med historikk helt tilbake til hollendertiden, det vil si siste halvdel av 1500-tallet, og frem til vår tid. Til tross for dårlig rykte og lyssky virksomhet - her blomstret dagliglivet og organisasjonslivet side om side med småin-

Grønland Torg, Smalgangen 2020. Foto Karin Arnesen.

dustri, handel- og håndverksbedrifter helt opp til den utenlandske innvandringen skjøtt fart for 50 år siden. Etter den tid har mangfoldet utviklet seg, og det er neppe noe annet sted i Norge at man på et såpass lite område kan møte så mange forskjellige folkeslag og kulturer. - Og det er alt dette jeg nå brenner for.

Store deler av bygningsmassen står i dag på gul liste, men store deler burde stå på rød. Dette er en unik del av Oslos bymiljø og kulturarv som representerer den kulturhistoriske utviklingen for «vanlige folk». Den er nå i ferd med å forsvinne.

Thon Eiendomsselskap fikk bygge «Grønland Bazar» mot å beholde fasadene av de lave trehusene mot Tøyengata. Konseptet fungerer ikke har de erkjent. Nå skal det «fornyes». Det gigantiske og søkkrike eiendomsselskapet eier utallige eiendommer på strekningen Brugata-Grønlandsleiret – og bygningene ser ut til å råtne på rot.

Er det håp? - Kanskje.

Vesterbro i København var i sin tid et Red light district og et slags Københavns Grønland. I dag er det kanskje det hippeste område i byen og store deler av bygningsmassen er rehabilitert og i bruk. Kanskje

kan man lære noe derfra.

Og hva med det som dominerer i avisoverskriftene jeg startet med? Ja - det er narkohandel ved Nylandsbrua og i Olafiagangen. Ja - det vanker mange

Vaterlands bru og Vaterlandsparken. 2020. Foto Karin Arnesen

rusavhengige rundt Fyrlyset til Frelsesarmeen i Urtegata. Miljøene representerer mennesker som ingen vil ha. De er liksom slik Grønland i sin tid var – en bydel som ingen ville ha.

Mange av de som nå bor og har sitt virke på Grønland, elsker området nettopp på grunn av mangfoldet man finner der i dag. Jeg håper utviklingen ikke går i retning av rasering og knusende høyhus. Området er unikt i Oslo både i kraft av hvordan det fremstår i dag og ikke minst i kraft av sin lange og rike historie. Kanskje kan nettopp en sterkere formidling av områdets historie bidra til en lykkelig løsning.

Kinoer (tidligere) i vårt nærområde.

Tekst: Tor kubberud

På 1950-, 1960- og 1970-årene var det flere kinoer i vårt nærområde. Riktignok var det ingen innen det som vi nå omtaler som EGT-området, men det var kinoer rundt i randsonen. Det var populært å gå på disse kinoene i barne- og ungdomstiden. Flere kinoer lå i gangavstand eller kunne nås på sykkel. Det var forholdsvis kort vei til Jarlen kino, Ringen kino, Sinsen kino og «Laura», Litt lengre var det til Soria Moria, Parkteatret, og Sentrum kino. Du lurer kanskje på hva «Laura» var og lå? Det kommer om litt!

Ringen kino på Carl Berners plass. Foto: Leif Ørnelund/Oslo Museum.

«Ska´ru bli med på kino i dag. Det går en Zorro-film på Jarlen» var en god invitasjon til vennskap og felles glede. Det var ofte fullt på femmern og lange køer for å komme inn. Køene kunne strekke seg rundt bygningene og på fortau ut fra kino- dørene i lang tid før åpningen. Vi hadde «merker» på bygningene for hvor lang køen kunne være før det ble usikkert om vi kom inn. Var vi litt sent ute måtte det visse knep til. Enten å alliere seg med noen venner og kjente som sto forrann i køen eller kanskje vente og knuffe seg inn i kaoset som oppsto når dørene inn til billettluke- ne åpnet. Det var en kamp med roping og dytting. Vel inne i salen var det også bråk og ståk. Ble det for

ille måtte kinovaktene inn for å skape litt ro for en stund. Sjokkolade-gutter med Freia-uniform, med brett på magen, gikk rundt og ropte ut sine varer. Og fikk unisont svar fra salen:

«Sjokkolade!» med svar «vi`kke ha det».

«Karameller!». ..... « ikke det heller»

«Peanøtter!» ..... « sure røtter».

Reklamen begynte med en rekke annonser for varer og bedrifter. Det var populært blant gutta å telle opp hvor mange «damer du kunne få», det vil si var vi tre, så ble hver reklamesnutt fortløpende talt opp. Litt lenger opp i ungdomsårene var det kjekt å gå på kino med en jente, kanskje en du hadde blitt litt kjent med på en av de mange ungdomskubbene som oppsto. Ikke det at det var enkelt. Det var en nervøs barriere å bryte for å invitere. Kanskje også like spent for jentene som for guttene. Da var det om å gjøre å sikre seg en plass på den bakerste setera- den. Mer om det - tar vi ikke med her!

Jarlen, Ringen og Sinsen kinoer

De tre kinoene ble alle etablert som bydelskinoer. De

Jarlen kino – sal og scene etter ominnredning 1960. Foto: T. Wold Anthonsen/Oslo Byarkiv.

var såkalte «reprise kinoer», dvs. der filmer ble satt opp etter at de hadde gått en stund på mer sentrale kinoer i sentrum. Action, kriminal og krig var ofte på programmet. Jarlen kino slo dørene opp i 1938 med 449 sitteplasser. Navnet sto skrevet i store løkkeskrift-neo bokstaver. Populære filmer var Dra-

cula, Zorro og alle Monthly Phyton episodene. Siste film vist på Jarlen som regulær kino var Dirty Dancing.

Den ble tatt i bruk som skolekino fra 1974 til 1988. I dag finnes det ikke spor etter Jarlen kino. Bygningen og kinosalen er ominnredet til leiligheter.

Ringen kino på Carl Berners plass fikk samme livsløp som Jarlen. Den åpnet i 1939 og ble lagt ned i 1988. Det var en vakker kino med 530 plasser. Navnet med store neonbokstaver slynget seg i behagelige buer over inngangen. Filmer som Hoppalong Cassidy, Gjøkeredet og Buster Keeton var populære. I dag er lokalene bygd om til dagligvareforretning. Men det er mange spor å finne etter fordums kino-drift både ute og inne i lokalene. En ny kino med navnet Ringen er etablert i kinosenteret i Sannergata. Det finnes igjen en Ringen kino i Oslo !

Sinsen kino ble åpnet i 1936 Så var det slutt i 1964. West Side Story var avskjedsfilmen. I dag er det en Kiwi-butikk i det gamle kinolokale. Fjernsynets inntog på 1960-tallet førte til at mange kinoer måtte gi tapt i kampen om publikum.

«**Laura**» (eller «Lauar'n») Lørenhallen kino var en privat eid kino. Vi kalte den «Laura». Andre i områder sa «Lauar'n». Kinoen hadde forestillinger hver

Laura /Lørenhallen) forsamlingshus og kino. Foto: Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.

søndag og noen ganger om lørdager. Det var opprinnelig et velhus der det ble arrangert nabolagsfester, juletreffester og foreningsmøter. Nærmere en bygdekino i Oslo kommer man neppe . Den lille kinoen på

Løren rommet ca. 50 personer. Kinodriften varte fra 1936 til 1964. Typiske filmer var genren cowboy, krim og slapstick moro Vi kom dit over Ola Narr og gjennom Keyserløkka og Hasle til Løren området.

Her galloperte Roy Rogers med hesten Trigger over lerretet mens vi satt fjetra i spenning. Var vi heldige kom vi oss gjennom jungelfilmer med Tarzan og slåsskampene til Eddie Constantine uten at filmen røk. På søndagskveldene sto vi som femtenåringer i kø og klemte et par svette kronestykker i hånda og håpet på å komme inn. Vakta kunne både være fleksibel med hensyn til aldersgrensen eller også meget streng når det gjalt voksenfilm.. Det hendte vi måtte snu med nesa hjem uten å komme inn til de harde trebenkene. Bygningen ble revet i1970-årene.Etter mange år med lagerbygninger og kjøpesenter inngår nå tomten i boligprosjektet «Lørenporten»

Soria Moria, Parkteatret og Sentrum kino

Alle tre var premierekinoer med repertoar som Tatt

Soria Moria. Foto: Rune Aakvik/Oslo Museum.

av Vinden, Gjøkeredet, Kleopatra, Ben Hur, To Kvinner og mange andre populære filmer. Soria Moria åpnet på Torshov i 1928 , tronende på et hjørne, med et mektig inngangsparti av søyler til velkomst. Et riktig Soria Moria slott var det. Inngangspartiet er fortsatt det samme i dag. I tillegg til kino med gallerier og 1012 sitteplasser ble det tidlig etablert et bibliotek i bygningen. Soria Moria kino hadde to saler. Den ble nedlagt som kino i 2008 etter 80 års sammenhengende drift. Bygningskomplekset betegnes nå som Kulturslottet på Torshov, med Torshov-

teatret scene, restaurant og øvingslokaler for kunstnere og musikkarrangementer.

Rudolf Nilsen i diktet «Soria Moria», diktsamlingen «Hverdagen» (1929):

*Just her må byen ha et filmens slott,
og navnet ikke være Torshaug kort og godt,
men Soria Moria – fjernt og stjerneblått!*

...

*Just her i øst hvor mangt er grått i grått
kan trenges slikt et fagert drømmens slott,
men ei til lyst og ei til glemsel blott.*

Parkteatret er en gammel kino i Oslo, etablert allerede i 1907 som Grünerløkkens Kinematograf. Fasaden fikk ny utforming i 1922 og nytt navn—Parkteatret. Det fine neon-skiltet kom opp på 1960-tallet. Virksomheten som kommunal kino ble avvikle i 1991. Nå er kinolokalene pusset opp og blitt til Parkteatret Scene med bar, konsert- og teaterscene. På Parkteatret gikk premierefilmer. En slik film mot slutten av 1950-tallet var «Og Gud skapte Kvinnen» med Brigitte Bardot. Åpningsscenen der Brigitte kom syklende mot kameraet i sommerkjole med en lav utringet bluse var ulidelig. Også en scene der Birgitte dusjet bak et delvis gjennomsiktig dusjforheng var spennende. Da hun rakte ut armen og svøpte seg inn i et badehåndkle kom det fa salen «Åhh, den som var et badehåndkle nå».

Sentrum kino ble etablert i Samfunnshuset på Arbeidersamfunnets plass. Med hele 1206 plasser i 1940. Over inngangen sto Sentrum i stor rød neon. Ninotschenka med Greta Garbo var satt opp som åpningsfilm. Men så kom krigen. Ikke før i desember 1945 kunne den endelig tas i bruk igjen. I tillegg til kino har den blitt brukt til konserter og boksestevner. Selveste Leonard Cohen hadde konsert og spilte på Sentrum kino. Den mest kjente hendelsen for kinoen var premieren på filmen «Rock around the Clock» i 1956. Mange mener at det var denne kvelden rocken

kom til Norge. Etter filmen var det opptøyer på plassen utenfor. Ungdommen lagde bråk, en bil ble veltet og ruter knust. Politiet måtte til, ridende på hester for å roe gemyttene for en stund. Sammen med Ringen og Jarlen ble den nedlagt i 1988. Nå har stedet blitt renovert og oppstått som Sentrum scene, en rockeklubb og filmklubb.

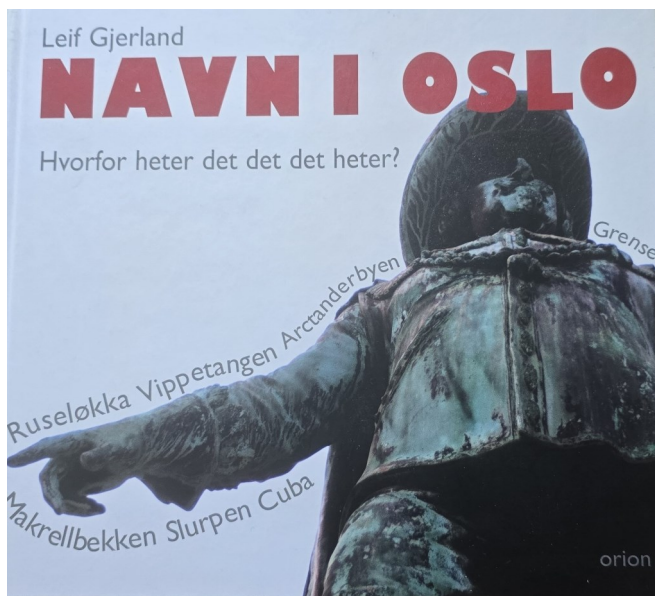
Kino-vakta hadde utfordringer i døra til Sentrum kino denne dagen. Foto: Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.

Kilder: Wikipedia, Mitt Oslo og Oslo Byleksikon.

Terjes tips: Leif Gjerland: Navn i Oslo

Hvorfor heter det det det heter? Orion Forlag 2008

Av: Terje Knudsen

Det er utgitt en bok av Leif Gjerland med samme tittel i 2016. Jeg baserer meg på boka fra 2008, som jeg har i min godt fylte bokhylle hjemme.

Boka tar for seg stedsnavn fra hele Oslo-området. Fra stedsnavn innen EGT-området kan nevnes:

Grønland, Hollendergata på Grønland, Luser'n på vestsiden av Rudolf Nilsens plass, «Slurpen» på Tøyen, navnet Tøyen har fått sin opprinnelse og forklaring, professorløkka Keyserløkka, Ola Narr, Paulsenkaia, Sommerfrydløkken på Tøyen og selvsagt Caltexløkka.

Kapitlene sier også sitt: Feil og fanteri, Meglernes mareritt, Jorda rundt i Oslo, Hvor er jeg? Hvor skal jeg?, Kjælenavn, Rud-vin-stad, Sikret evig liv, Sexdumpa og Kobbernaglen, Her går grensen, I fredens, fryktens og fruens navn, Som den reneste reklame, Din egen gate.

Boka har mange morsomme poenger og nevner mange rare stedsnavn i byen.

Boka gir kanskje lyst til å utforske—ikke bare en egen bydel, men inspirerer til å se mer av egen by—Oslo.

Redaksjonen ønsker alle sine lesere en Riktig God Sommer.

Neste Historiebrevet kommer i slutten av august!

Tipper du—eller prøver du vannersjansene i Lotto?

Hittil i år har vi generert nesten 2000 kroner fra Grasrotandelen i Norsk Tipping fordi stadig fler av dere har ført opp historielaget som mottager av tippemidler.

Dette er vi veldig takknemlige for!

Kongelig bryllup i Oslo i 1589 – historien er ofte mer fylt av spenning og intriger enn en roman!

Av: Terje Knudsen

Et kongelig bryllup i Oslo i 1589 mellom en dansk prinsesse og en skotsk -og senere engelsk konge - er en eventyrlig beretning som trolig mange i Oslo ikke har hørt om før. Første gang jeg hørte om denne historien var under en omvisning i Ladegården her i Oslo. Vi fikk se hvelvene fra den gamle bispeborgen under Ladegården - påbegynt under Bisp Nikolas' tid tidlig på 1200-tallet. Etter Håkon Vs død i 1319 ble den første unionsavtalen mellom Norge og Sverige undertegnet i bispeborgen. Fascinerende opplevelse, men det som virkelig fenget meg var en historie om bryllup i Christen Mules renessansehus, som tok form omkring 1579. Vi vet ikke så mye om hvordan denne bygningen så ut, men den må ha vært ganske staselig. Her ble prinsesse Anne av Danmark (storesøster til Christian IV) og James 1 av Skottland – senere kong James 1 og 6 av Skottland og England viet i 1589 etter mange vidervedigheter. Oslo ladegård som vi kjenner den i dag, er et resultat av Karen

James 6 og 1 av England malt av John de Critz ca. 1605. Museo de Prado. (Public domain).

Tollers store ombygging i 1722.

James (1566-1625; Jakob på norsk) var sønn av Maria Stuart og Henry Stuart, Lord Darnley. Han hadde nok en ikke lykkelig barndom, og han hadde til dels et dårlig rykte i samtiden. Den franske kongen Henrik IV omtalte James «den viseste dære i kristenheten».

Etter mye fram og tilbake var omsi-

der danske og skotske sendemenn i København blitt enige om en ekteskapskontrakt mellom den sittende skotske konge og yngste datter til den salige (avdøde) dansk-norske kongen Fredrik II (d. 1588).

Det var ikke småting de over lang tid hadde forhand-

Anne av Danmark i sorg. Ca 1612. National Portrait Gallery

let om. De dreide seg om Orknøyene og Shetland, store godsbesittelser, slottseiendommer, borgerskapets fritak for toll på handelsvarer, ei tønne gull, medgift samt solide morgengaver. Et ekteskap på denne tiden mellom to kongehus var

diplomati og statsavgjørelse på høyeste plan. Det var ikke uvanlig å føre utenrikspolitikk på denne måten. Etter sigende hadde James kun et lite miniatyrbilde av Anne å forholde seg til før de traff hverandre første gang – i Oslo. Det heter at James umiddelbart forelsket seg da han fikk se dette portrettet av prinsessen. Også Anna på sin side skal, ifølge godt informerte hoffhistorikere, ha gitt uttrykk for begeistring og kjærlighetslengsel. Hun var så forelsket i James at hun ville dø dersom ekteskapsforhandlingene gikk i stå, heter det fra pålitelig hold.

Bryllupet skulle finne sted i Skottland, og planen var at prinsesse Anne skulle seile fra København tidlig i september 1589 på dronningskipet Gideon, eskortert av et anselig følge på tolv større og mindre skuter og regnet med å være på plass i Leith utenfor Edinburgh iallfall innen midten av måneden. Den unge prinsessen skulle krones til dronning, inngå ekteskap og feire sin 15-årsdag i den skotske hovedstaden i løpet av høsten. Her lå det an til store festlig-

heter. Det viste seg at reisen tok hele åtte måneder før hun kunne gå i land i Edinburgh. Underveis hadde hun både giftet seg og feiret fødselsdag i Oslo. Bare dronningkroningen gjensto.

De var ikke kommet lengre nord enn til Skagen da det røk opp med et forferdelig uvær. Etter å ha ligget to dager på vinden i Skagerrak, kom de seg av gårde. Gjennom den forrykende stormen (forårsaket av hekser – ble det sagt) -drev flåten med kyststrømmen til farvannet utenfor den sørlige delen av Norge. Det var forresten ikke uvanlig at overfarten til Skottland gikk via Norge. De kongelige marinefartøyene hadde på forhånd planlagt å seile innom de kystnære områdene av Norge på sin vei over Nordsjøen. Den 7. september kunne de sette anker ved Merdø, en lun uthavn i skjærgården utenfor Arendal. Etter mange viderverdigheter ble det etter hvert besluttet at et følge av Anna og fremtredende danske stormenn skulle seile til Oslo. Også her møtte de sterk storm og ugunstig vind. Den siste etappen mot Oslo gikk over land. Det prominente følget ankom gamle Oslo by 25. oktober om ettermiddagen. Det hadde altså nå gått nesten to måneder siden hennes nåde la ut fra København, og hun var ikke kommet lengre enn til en norsk småby.

Den lokale politiske og geistlige elite som mottok Hennes Kongelige Høyhet besto av borgermester Oluf Glad, Oslo-bispen Jens Nilssøn og stattholderen Axel Gyldenstjerne. Prinsessen fikk losji i den gamle bispegården – i dag Oslo Ladegård. Etter å ha hvilt seg noen dager, ba den fjorten år gamle jenta om å få komme hjem. Anna likte seg ikke i Oslo. Utsiktene til en hard vinter med bitende kulde fristet ikke. Så kom det melding om at skottenes konge hadde trosset sjø, uvær og all djevleskap. Nå var han selv kommet for å hente sin brud. I egen person sto han på norsk jord med kurs for Oslo og med heftig lengsel etter å få møte sin utkårede. James kom til Norge 28. oktober med fem skip og om lag 300 mann. James' reise var altså farefull, ikke bare på grunn av Nordsjøens sinte luftdemoner, men også politisk sett.

Som medlem av Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag tror jeg (er ikke historiker!) at kanskje Anne

eller James – eller begge – flyttet seg landverts via vårt område. Det som i dag er Grønland/Grønlandsleret er en naturlig måte å komme til Christen Mules renessansegård. Hvis dette ikke skjedde – så er det i alle fall en god historie!

Beretningene forteller at kongen og hans selskap steg inn i den lille byen på østsiden av Bjørviken 19. november klokka 16.00, tiljublet av frammøtte Osloborgere. 23. november 1589 sto bryllupet i hallen i den gamle bispegården. Så langt det lot seg gjøre,

Ekteskapskontrakt mellom James 6. av Skottland og Anna av Danmark. Rigsarkivert Danmark. (Public domain).

hadde eliten i Oslo lagt opp til en verdig ramme rundt denne – i norsk sammenheng – helt unike begivenheten. Kongens medbrakte prest, David Lyndsay, fikk æren av å vie de to. Vielsen foregikk på fransk.

I enkelte framstillinger av bryllupsfesten, som neppe er troverdige, heter det at James lot fire «medbragte negre» danse nakne i snøen. Alle fire omkom etterpå av lungebetennelse—sies det. Noe annet innblikk i festen gir ikke kildene. De nygifte trakk seg tilbake for å tilbringe bryllupsnatten sammen. Tidlig dagen etter fikk Anna sin morgengave. Den besto av et par borger og noen godsområder i Skottland. De nygifte oppholdt seg i Oslo i en måned. Ellers ivaretok kongen sine jaktinteresser. Jakten foregikk på Hovedøya, der det for sikkerhets skyld ble sluppet ut harer. 12. desember feiret selskapet Annas 15-årsdag. 22. desember dro Hans Kongelige Høyhet og hans «elskelige Gemalinne» Anna på sleder med kurs for København. De dro fra Oslo tidlig om morgenen, og det fortelles

at James sto opp i sin slede og ønsket Oslo-borgerne god natt. Trolig var han så full etter nattens utskielser at han ikke visste forskjell på natt og dag.

Historien kunne ha fortsatt her, men plassen i vår Historiebrev. tillater det ikke. Dog bør det nevnes at kong James beskylte hekser for alle viderverdighetene under både hans og Annas sjøreiser. Under de store skotske hekseprosessene, de såkalte North Berwick-sakene, som tok til senhøsten 1590 og varte gjennom hele 1591, var James selv til stede og forhørte de tiltalte. Hekseforfølgelsene varte fra 1590 til 1597. I denne perioden ble omkring 2000 personer (flest kvinner) henrettet for hekseri.

Dronning Anne døde 4. mars 1619 i Hampton Court Palace og ble gravlagt i Westminster Abbey. Rykter spredte seg senere om at Jakob var lite preget av dødsfallet fordi han hadde romantiske følelser for vakre George Villiers. De to møtte hverandre i 1614, og det er sagt at Jakob kalte den unge mannen «Steenie» og gav ham æresbevisning etter æresbevisning som endte opp i hertugdømmet av Buckingham i 1623. Villiers var den første ikke-kongelige hertug som ble oppnevnt på over et århundre.

Dagens Oslo Ladegård fra 1725, som er bygget på kjellermurene etter Christen Mules gård der bryllupet i 1589 fant sted. Foto: Mahlum. (Wikimedia commons).

Navnet Ladegården har bakgrunn i at området som hadde utgjort middelalderbyen Oslo ble utlagt til ladegård for Akershus slott etter at Christiania ble anlagt i 1624. Som ladegård skulle den være med på å sikre forsyninger til festningen. Dette området ble senere kjent som Sørenga.

Der hvor Oslo ladegård i dag ligger, lå bispeborgen i middelalderen, påbegynt under Bisp Nikolas' tid tidlig på 1200-tallet. Dette var et av byens og omlandets

politiske tyngdepunkter, og sammen med St. Hallvardskatedralen utgjorde borgen byens ubestridte geistlige sentrum. Borgen var ganske stor, med høye murer, steinhus og tårn, og omkranset det som i dag er Oslo ladegårds hage. Fra tårnet, eller kastellet, gikk en takoverbygget bro over til St. Hallvardskatedralen. Etter Håkon Vs død i 1319 ble den første unionsavtalen mellom Norge og Sverige undertegnet i bispeborgen.

Reformasjonen i 1537 førte til dramatiske endringer på flere hold. Alle Norges biskoper ble avsatt og alt kirkegods inndratt av kongen. Nesten hele Oslos bispeborg ble revet, bare "tårnet og stehuset inntil" fikk stå. Disse ble senere brukt som grunnmur for borgermester Christen Mules renessansehus, som tok form omkring 1579. Vi vet ikke så mye om hvordan denne bygningen så ut, men den må ha vært ganske staselig.

Serien Mary & James. Foto: SkyShowtime.

For mer «uformell» innsikt i James' liv kan anbefales SkyShowtime serien «Mary & George» som for tiden vises der. Her møter vi både George Villiers og hans mor Mary, og selvsagt James 1&6. James 1&6 til venstre på bildet. Anbefales!

Kilder: Wikipedia, Store norske leksikon, Richard Herrmann: Maria Stuart og hennes verden, Skepsis, artikkel: Rune Blix Hagen: James 1 – Konge i Tåkeland. En rystende fortelling om utsøkt djvelskap rundt et fyrstebryllup i Oslo 1589,

Ja – til Bordtomtgata!

Av: Karin Arnesen

Navnekomiteen i Bydel Gamle Oslo har hatt nytt møte og behandlet innspillene etter høringsrunden. Historielaget hadde sendt sitt innspill hvor vi i stedet foreslo at gaten skulle kalles Bordtomtgata. Dette forslaget ble enstemmig vedtatt og nå sendes dette ut på høring. Vi mente det forrige forslaget om Tilla Valstads gate var feil sett i lys av usedvanlig utrivelig beliggenhet midt i et betongområde og at det representerte omgivelser stikk i strid med det Tilla Valstad sto for.

Navnet Bordtomtgata har en historisk stedsforankring siden det her har vært opplagstomter for trelast helt siden 1700-tallet og helt opp til 1900-tallet hvor det var lager- tomter og lasteramper for NSB. Vi er derfor glade for at dette ble vedtatt av komiteen. Så får vi se hva ulike etater synes om forslaget, men sjansen er nå stor

Tilla Valstad. Tillatelse fra Asker Museum/Museene i Akershus

for at Bordtomtgata til slutt blir resultatet.

Prosesen har vært interessant. Vi kontaktet en del av de som hadde mottatt høringsnotatet. Asker Museum fortalte at de naturlig nok var blitt smigret over at en gate i Oslo skulle få Tilla Valstads navn, og ville gå for forslaget. Men etter å ha fått innsikt i hvor gaten lå, og dens omgivelser, gikk de i stedet for vårt forslag. Andre som støttet oss var historielaget på Vålerenga, beboerforeningene i Gamlebyen og på

Grønland og ikke minst Språkrådet. Takk til dem alle sammen.

Redaktørens kommentar: Takk til Karin Arnesen for innsatsen og iherdigheten!

Kort referat fra medlemsmøte 16.april 2024 om Landsloven

Referat: Karin Arnesen.

I år er det 750 års jubileum for Landsloven, som har hatt så stor betydning for Norge. De 4 tingene i Norge

Aslak Sira Myhre og styreleder Gunnar Flø Guttulsrød. Foto: Karin Arnesen.

i gammel tid – Frostating, Gulating, Borgating og Eidsivating – hadde hver sine lokale lover. Kong Magnus Lagabøtte fikk ferdigstilt den nye og landsdekkende Landsloven i Bergen i 1274, basert på det beste i de lokale lovene, men videreutviklet loven i betydelig grad. Den som har kom til oss for å fortelle historien om dette store prosjektet er ingen ringere enn Aslak Sira Myhre, den

mest profilerte foredragsholder vi har hatt i EGTs historie. Dette «scoopet» er vi veldig glade for – og ikke så lite stolte over, heller. 60 tilhørere lyttet intenst i 1 time. Takk til Sira Myhre.

En lyttende forsamling til Aslak Sira Myhres foredrag. Foto: Sigurd Johansen.

Du kan lese et lengre referat på historielagets hjemmeside.

Kort referat fra vandring på «Prindsen» 8.mai 2024

Referat: Karin Arnesen.

Vandringen var et samarbeid med Fortidsminneforeningen i Oslo og Akershus. De hadde fått «kapret» Caroline Juterud fra Oslo Byarkiv til å fortelle – bedre kunne det ikke bli.

Tett opp mot 90 kulturhistorisk interesserte ble med på foredrag og omvisning på Prinds Christian Augusts Minde/ Mangelsgården/Prindsen, i Storgata 36. Etter kort innledning av bygningsvernkonsulent Rebekka Stangnes i Fortidsminneforeningen ble ordet overlatt til Caroline Juterud fra Byarkivet, som har tatt mastergrad med nettopp denne gården som tema. Uten manus og på konstant inn- og utpust gjennomgikk hun meget engasjerende denne eiendommens utrolige historie gjennom de forskjellige faser fra noblesser til tristesser. Daglig leder Elin J. Hallberg i Fortidsminneforeningen fortalte om fredningen og

den fortsatt pågående kampen for en forsvarlig bevaring av stedet. Wenche Blomberg og hennes innsats ble også nevnt. Du finner et utførlig referat på historielagets hjemmeside.

Til venstre Rebekka Stangnes fra Fortidsminneforeningen og til høyre Caroline Juterud fra Oslo Byarkiv. Foto: Tor Ivar Volla.

Referat fra Akerselva-vandring 4.juni 2024

Referat: Karin Arnesen.

Nei – vi blåste ikke bort, men vindkast på 18-20 m/s var til tider utfordrende. Per Østvold fortalte entusiastisk om nedre del av elva vår. Startet ved Olafia-monumentet i Vaterlandsparken og fortalte litt om hennes historie i Norge. Han fortalte også om planene for området, om mange høyhus på størrelse med Radisson Plaza og enda høyere. Muligheter for åpningen av kulverten ned til jernbanelinjene og ikke minst det sterke ønske om at Nylandsbrua må bort. En tur bortom bautaen over Ole Gudmundsen i Norbygata, over Elgsetta til Kongeeika. Kanskje kan det komme gang-

vei på vestsiden nedenfor Hausmanns bru og litt historikk om Christian Kroghs gate 30. Med Fjerdingen på venstre side stoppet vi ved treet som ga navnet til Eika-gjengen, rusmisbrukere fra 1980- til 2000-tallet, som holdt til der. Vi endte opp, etter å ha krysset Nybrua, ved minnesmerket etter Christian Krogh (h foran g). Her fortalte Per om begivenhetene rundt Wergelands populære tale 17. mai 1933 og den strategiske plasseringen av minnesmerket.

Per Østvold foran Kroghsstøtten. Foto: Karin Arnesen.

Du kan lese et fyldig referat på historielagets hjemmeside.

ENERHAUGEN, GRØNLAND OG TØYEN HISTORIELAG

Postadresse: Grønland 28, 0188 Oslo

E-post: egt.historielag@gmail.com

Org.nr.: 924 634 766

Bankkonto: 1813 31 32690

